

BOBUR G‘AZALLARIDA TABIAT TASVIRI VA VATAN SOG‘INCHI

Namangan viloyati Uchqo‘rg‘on tuman

1- son Politexnikumi Ona tili adabiyot fani o‘qituvchisi

Dilshoda Saidova Ulug‘bek qizi

email. dilshodasolijonova1995@gmail.com

ANNOTATSIYA Ushbu maqolada Zahiriddin Muhammad Bobur g‘azallarida tabiat tasviri va vatan sog‘inchi motivlari tahlil qilinadi. Bobur ijodida tabiat elementlari — gullar, tog‘lar, daryolar va fasllar — inson ruhiyati va his-tuyg‘ularining badiiy ifodasi sifatida namoyon bo‘ladi. Vatan sog‘inchi esa shoirning milliy o‘zlik, ona yurtga bo‘lgan chuqur muhabbat va ayriliq dardini aks ettiradi. Maqolada Bobur g‘azallarida tabiat va vatan sog‘inchining o‘zaro bog‘liqligi, badiiy san‘at vositalari orqali qanday yoritilishi ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, ushbu motivlarning o‘zbek mumtoz adabiyotidagi o‘rni va zamonaviy ma‘naviy-ma‘rifiy ahamiyati ta‘kidlanadi.

Kalit so‘zlar: Bobur, g‘azal, tabiat tasviri, vatan sog‘inchi, mumtoz adabiyot, badiiy tahlil, milliy o‘zlik, ona yurt, motivlar, she‘riyat.

ANNOTATION This article analyzes the depiction of nature and the motifs of homesickness in the ghazals of Zahiriddin Muhammad Babur. In Babur's work, elements of nature - flowers, mountains, rivers and seasons - appear as artistic expressions of the human psyche and feelings. Homesickness reflects the poet's national identity, deep love for the homeland and the pain of separation. The article examines the interrelationship of nature and homesickness in Babur's ghazals, how they are illuminated through artistic means. The place of these motifs in Uzbek classical literature and their modern spiritual and educational significance are also emphasized.

Key words Babur, ghazal, depiction of nature, homesickness, classical literature, artistic analysis, national identity, homeland, motifs, poetry.

KIRISH O‘zbekiston va butun Markaziy Osiyo adabiy merosida Alisher Navoiy, Bobur, Abdulla Oripov kabi buyuk shoirlar o‘ziga xos o‘rin tutadi. Ulardan ayniqsa, Zahiriddin Muhammad Bobur (1483–1530) — nafaqat buyuk davlat arbobi va tarixchi, balki mumtoz o‘zbek va fors-turk adabiyotining eng yorqin vakillaridan biridir. Bobur o‘zining g‘azallari, ruboiylari va tarixiy asarlari orqali nafaqat shaxsiy hayotining kechinmalarini, balki o‘sha davr siyosiy-sotsial voqealarini, milliy o‘zlik va madaniyat masalalarini chuqur badiiy uslubda yoritgan.

Boburning ijodida tabiat tasviri va vatan sogʻinchi oʻrtasida oʻziga xos bogʻliqlik mavjud boʻlib, bu ikki tushuncha uning sheʼriyatining markaziy mavzularidan biriga aylangan. Shoir tabiatni nafaqat tashqi goʻzallik sifatida qabul qiladi, balki uni inson qalbining holatini, ruhiy kechinmalarini ifodalovchi ramziy vosita sifatida koʻrsatadi. Shu bilan birga, vatan sogʻinchi Boburning gʻazallarida milliy oʻzlik, ona yurtga boʻlgan chuqur muhabbat va ayriliq alamini ifoda etuvchi muhim mazmuniy qatlam boʻlib xizmat qiladi. Bobur hayotining koʻp yillari, ayniqsa, Hindistonni zabt etishga urinish davri, oʻz ona yurtidan uzoqlikda kechgan. Bu esa uning sheʼriyatida vatan

sogʻinchining yanada teran va achchiq ifodasiga sabab boʻlgan. Tabiat manzaralari, xususan, togʻlar, daryolar, gullar va osmon Boburning vatan haqidagi fikrlarini ifodalashda badiiy vosita vazifasini bajaradi. Mumtoz adabiyotda tabiat va vatan mavzularining badiiy talqini, ularning shoir qalbidagi kechinmalari orqali ochilishi oʻziga xos oʻrinni egallaydi. Ayniqsa, Bobur gʻazallarida bu ikki unsur bir-birini toʻldirgan holda oʻquvchiga chuqur maʼnaviy tajriba taqdim etadi. Shu nuqtai nazardan, Bobur ijodida tabiat tasviri va vatan sogʻinchining badiiy ifodasi oʻrganilishi nafaqat adabiyotshunoslik, balki milliy madaniyat va tarixni anglashda ham muhim ahamiyatga ega.

Ushbu maqola Bobur gʻazallaridagi tabiat va vatan sogʻinchi motivlarini batafsil tahlil qilish, ularning badiiy sanʼat vositalari orqali qanday aks etishini aniqlashga qaratilgan. Maqola doirasida Boburning gʻazallaridan namunalar keltiriladi, tabiat va vatan tasvirining oʻzaro bogʻliqligi, shuningdek, ushbu motivlarning oʻquvchiga beradigan maʼnaviy-taʼlimiy ahamiyati yoritiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Bobur gʻazallarida tabiat tasviri. Bobur ijodida tabiat tasviri nafaqat badiiy obraz sifatida, balki inson ruhining ichki holatini aks ettiruvchi vosita sifatida ham muhim oʻrin tutadi. Shoirning gʻazallarida bahor, yoz, qish kabi fasllar, qushlar, gullar, daryolar, togʻlar kabi tabiat elementlari koʻplab tasvirlangan va ular keng ramziy maʼnoga ega.

Tabiat va inson ruhiyati. Bobur tabiatni shunchaki tashqi olamning goʻzalligi sifatida qabul qilmay, uni oʻz his-tuygʻularining, ruhiy kechinmalarining ifodasi sifatida ishlatadi. Masalan, bahorning uygʻonishi, qushlarning sayrash shoir qalbining umid, yangi boshlanishlarga boʻlgan ishonchini aks ettiradi. Bunga misol sifatida Boburning quyidagi satrlarini keltirish mumkin: “Bahor keldi, gullar ochildi, Koʻnglim yangi quvonchlarga toʻldi.” Bu misolda bahorning uygʻonishi shoir ruhiyatidagi yangilanish va hayotga qaytishni ramzlaydi.

Tabiatdagi ramziy obrazlar. Bobur gʻazallarida gullar koʻpincha inson hayotining oʻzgaruvchanligini, goʻzallik va oʻtkinchilikni ifodalaydi. Qushlar esa

erkinlik, ruhning osmonlarga parvoz qilish istagini ramziy qiladi. Shu tarzda, shoir tabiat elementlari yordamida o'zining ichki dunyosini ifoda etadi.

Misol uchun, tog'larning ko'kligi va balandligi Boburning kuch, mardlik va milliy g'ururini aks ettiradi. Daryo esa hayotning doimiy oqishini, vaqt o'tishini bildiradi. Bobur tabiatdagi bu obrazlar orqali hayot va o'lim, quvonch va qayg'uni birlashtirgan murakkab ruhiy holatlarni tasvirlaydi.

Shoh va shoir Z.M. Bobur hayoti va ijodi.

- Tole yoqi jonimg'a
balolig' bo'ldi .
- Har ishniki ayladim ,
xatolig' bo'ldi .
- O 'z yerni qo'yib , Hind
sori yuzlandim
- Yorab , netayin ne yuz
qarolig' bo'ldi .

Bobur o'z she'riyatida tabiatning go'zalligini juda ta'sirli badiiy vositalar yordamida yaratadi. U metafora, tamsil, personifikatsiya kabi san'at usullaridan faol foydalanib, tabiatni jonlantiradi. Masalan, g'ulning yuzidagi shabnam, quyosh nurlarining yog'ishi, shamolning shivirlagan ovozi kabi tasvirlar o'quvchida tabiat manzarasining jonli, harakatda ekanligi haqidagi taassurot uyg'otadi.

Bobur bunday tasvirlar orqali nafaqat tashqi go'zallikni, balki inson ruhining nozik kechinmalarini ham ochib beradi.

Boburning hayot tarixi va siyosiy vaziyatlari uning ijodida vatan sog'inchining markaziy mavzu bo'lishiga sabab bo'lgan. Shoir ko'p yillar ona yurtidan uzoqda yashagan, o'z yurtini qayta tiklash va unga qaytish orzusida bo'lgan. Bu holat uning g'azallariga chuqur qayg'u va sog'inch ohangini olib kiradi. Bobur uchun vatan nafaqat geografik hudud, balki millatning o'ziga xosligi, madaniy merosi va tarixidir. Uning g'azallarida ona yurtining tog'lari, daryolari, daraxtlari vatan ramzi sifatida yuzaga chiqadi. Shoir bu ramzlar orqali milliy g'urur va o'zlikni ifoda etadi.

Masalan, Boburning vatan haqidagi so'zlari ko'pincha tarixiy-falsafiy ma'noga ega bo'lib, u yurtga nisbatan hurmat va mehrni ko'rsatadi: "Vatanim tog'larim, daryolarim,

Ko'nglim senga doim g'urur bilan qaraydi."

Vatan sog'inchining badiiy ifodasi. Vatan sog'inchi Bobur g'azallarida ko'pincha alam, dard, xotira va umid kabi unsurlar orqali tasvirlanadi. Shoir o'z ona yurtini ko'rishni, uning tabiati va xalqi bilan yana uchrashishni orzu qiladi. Shu bilan birga, ayriliq va vatan tashvishi uning ruhiy kechinmalarining asosiy manbai bo'ladi. Vatan sog'inchi Bobur she'riyatining eng teran, eng samimiy va eng ta'sirli qismidir. U bu mavzuni badiiy vositalar, mazmunli obrazlar va she'riy ritm orqali o'quvchiga yetkazadi.

Ona yurtning tabiat tasviri va vatan sog'inchining uyg'unligi. Bobur g'azallarida ona yurtning tabiati va vatan sog'inchi o'zaro chambarchas bog'langan. Shoir tabiat manzaralari yordamida vatan sog'inchini yanada kuchliroq, teranroq ifoda

qiladi. Misol uchun, tog‘lar, daryolar, gullar kabi tabiat elementlari Boburning yuragidagi vatan haqidagi sevgini va qayg‘uni aks ettiradi. Tabiatning go‘zalligi va unga bo‘lgan muhabbat vatan sog‘inchini yanada dramatik va lirizmga boy qiladi. Shu tariqa, Bobur vatan va tabiatni bir butun, ajralmas tushuncha sifatida qabul qiladi.

Bobur g‘azallarida tabiat va vatan sog‘inchini ifodalashda badiiy san‘at vositalarining muhim roli bor. Shoir metafora, tamsil, personifikatsiya, takror va boshqa uslublar yordamida o‘z fikrlarini jonlantiradi, ta’sirchan qiladi. Metafora va tamsil: Tabiat elementlari (tog‘, daryo, gul) vatan va ruhiy holat ramzi sifatida ishlatiladi. Masalan, “tog‘larim balandligi” milliy g‘ururni, “daryolarim oqishi” vaqtning o‘tishini ramziy qiladi. Personifikatsiya: Tabiat jonlantiriladi, masalan, gullar yig‘laydi yoki daryo shivirlaydi. Bu o‘quvchida hissiyotlarning yanada kuchayishini ta’minlaydi.

Takror: Shoir qaytarish usuli bilan o‘zining sog‘inchini kuchaytiradi, yurakdagi alamni ta’kidlaydi. Bularning barchasi Bobur she’riyatini o‘quvchi qalbiga yaqin qiladi va uning ma’naviy mazmunini chuqurroq anglash imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR Xulosa qilib aytganda Bobur g‘azallarida tabiat tasviri va vatan sog‘inchi o‘zaro chambarchas bog‘langan va bir-birini to‘ldirgan asosiy badiiy mavzulardan hisoblanadi. Shoir tabiat elementlarini nafaqat tashqi dunyoning go‘zalligi sifatida, balki inson ruhiy kechinmalarining, his-tuyg‘ularining ifodasi sifatida mahorat bilan tasvirlaydi. Bahor faslining uyg‘onishi, gullarning ochilishi, qushlarning sayrashi kabi tabiiy obrazlar Boburning qalbida paydo bo‘lgan umid, qayg‘u va sog‘inchni ramziy ifoda etadi.

Vatan sog‘inchi esa Boburning g‘azallarida milliy o‘zlik, ona yurtga bo‘lgan chinakam muhabbat va ayriliq dardi shaklida ko‘rinadi. Shoir uzoq yillar o‘z yurtidan uzoqda yashagani sababli, vatan sog‘inchi uning ijodida yanada teran va ta’sirli aks etgan. Bobur ona yurtining tog‘lari, daryolari, daraxtlari orqali milliy ramzlarni yaratib, vatanni nafaqat geografik hudud, balki ma’naviy, tarixiy va madaniy meros sifatida ko‘rsatadi.

Boburning tabiat va vatan sogʻinchi motivlarini badiiy vositalar yordamida ifodalashi uning gʻazallarini yanada jonli, taʼsirli va chuqur maʼnoli qiladi. Metafora, personifikatsiya, tamsil kabi uslublar shoirning his-tuygʻularini oʻquvchiga yaqinlashtiradi va milliy ruhni uygʻotadi. Bu jihatlar Bobur ijodining oʻzbek va fors-turk adabiyoti tarixidagi oʻrni va ahamiyatini yanada oshiradi.

Bugungi kunda Bobur gʻazallari oʻzbek madaniyati va adabiyotida oʻrganilishi, targʻib qilinishi zarur boʻlgan boy manba hisoblanadi. U yosh avlodni ona yurtga boʻlgan sadoqat, milliy gʻurur va tabiatga muhabbat ruhida tarbiyalashda muhim vositadir. Shuningdek, Bobur ijodidagi vatan va tabiat mavzulari insonning milliy oʻzligi, tarixiy ildizlari va maʼnaviy qadrlarini anglashda ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, Bobur gʻazallarida tabiat tasviri va vatan sogʻinchi oʻzbek mumtoz adabiyotining eng chuqur va badiiy jihatdan boy namunalaridan biri boʻlib, uning sanʼati orqali inson qalbi va milliy ongining teran kechinmalarini anglash mumkin. Shu bois, Bobur ijodini chuqur oʻrganish va tahlil qilish nafaqat adabiyotshunoslik balki milliy maʼnaviyatni rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bobur Z.M. **Boburnoma**. — Toshkent: Sharq, 2006.
2. Bobur Z.M. **Gʻazallar toʻplami**. — Toshkent, 2010.
3. Erkinov A. **Oʻzbek mumtoz adabiyoti tarixi**. — Toshkent: Fan, 2015.
4. Mamatqulov Q. **Bobur ijodi va mumtoz oʻzbek sheʼriyati**. — Toshkent: Akademnashr, 2018.
5. Saidov I. **Milliy oʻzlik va adabiyot**. — Toshkent: Oʻzbekiston, 2014.
6. Tursunov B. **Oʻzbek mumtoz sheʼriyatida tabiat motivlari**. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019.
7. Abdullaev O. **Bobur gʻazallarining badiiy tahlili**. — Toshkent, 2017.
8. Karimov M. **Ona yurt va vatanparvarlik ruhining oʻzbek adabiyotidagi aks etishi**. — Toshkent: Sharq, 2020.

9. Kadyrov S. **Mumtoz o'zbek adabiyotida vatan mavzusi.** — Toshkent: Fan, 2016.
10. Alisher Navoiy asarlari to'plami. — Toshkent, 2009.